K.T.S.P.Mandal's

Hutatma Rajguru Mahavidyalaya, Rajgurunagar

Department of Economics

Class:- F.Y.B.Com

Subject:- Business Economics (Micro I) 113

व्यावसायिक अर्थशास्त्र □सूक्ष्म)–I

Semester – I

Assi.Prof.Dhanapune S.V.

प्रास्ताविक

व्यवसायिक अर्थशास्त्र सन 1950 नंतर नव्याने विकसित झालेली अर्थशास्त्राची स्वतंत्र एक उपयोजित शाखा आहे. व्यवसायिक अर्थशास्त्र परंपरागत अर्थशास्त्राचा एक अभिन्न भाग आहे. व्यवसायाच्या वास्तव स्थितीचे स्पष्टीकरण करण्यासाठी अर्थशास्त्रातील संकल्पना , तत्वे, नियम व सिद्धांतांचा वापर करून व्यवस्थापकीय निर्णय घेणे, व्यवसायाच्या समस्या सोडविणे, व्यवसायाचे भविष्यकालीन नियोजन करणे आणि व्यावसायिक धोरणे ठरविण्यासाठी व्यवसायिक अर्थशास्त्र उपयुक्त ठरते. व्यावसायिक अर्थशास्त्रात महत्त्वाचे आर्थिक निर्णय घेण्यासाठी अर्थशास्त्रातील मागणी-पुरवठा, किंमत, उत्पन्न ,खर्च ,नफा आणि स्पर्धा या संकल्पनांचा वापर केला जातो. व्यावसायिक अर्थशास्त्राला व्यवस्थापकीय अर्थशास्त्र उद्योगसंस्थेचे अर्थशास्त्र असे संबोधले जाते.

1.1.1 व्यवसायिक अर्थशास्त्र : अर्थ व व्याख्या

व्यावसायिक अर्थशास्त्राचा अर्थ समजून घेण्यासाठी व्यावसायिक अर्थशास्त्राची व्याख्या व वैशिष्ट्ये समजून घेणे आवश्यक आहे.व्यवसायिक अर्थशास्त्राच्या विविध अभ्यासकांनी वेगवेगळ्या प्रकारे व्याख्या दिल्या आहेत. त्यामुळे व्यावसायिक अर्थशास्त्रची सर्वसामान्य होईल अशी एक व्याख्या देता येत नाही.

1.1.1 व्यवसायिक अर्थशास्त्र : अर्थ व व्याख्या

व्यावसायिक अर्थशास्त्राच्या काही प्रमुख व्याख्या पुढीलप्रमाणे –

1) " व्यवसायिक निर्णय घेण्यासाठी उपयुक्त असणारी व्यावहारिक श म्हणजे व्यावसायिक अर्थशास्त्र होय अमूर्त सिद्धांत आणि व्यवस्थापकीय पद्धतीतील अंतर कमी करणारी अर्थशास्त्राची एक विशेष होय."

- हेन्स, मोटे, पोल

2)" व्यवसायिक परिस्थितीचे विश्लेषण करण्यासाठी अर्थशास्त्रीय विचार प्रणालीचा वापर करणारी अर्थशास्त्राची शाखा म्हणजे व्यवसायिक अर्थशास्त्र होय."

- मेक नायर व मेरियन

3)" व्यवस्थापनाचा निर्णय घेणे आणि भावी नियोजन करण्याच्या उद्देशाने आर्थिक सिद्धांताचे व्यवसाय पद्धतीची करण्यात आलेले एकात्मीकरण म्हणजे व्यावसायिक अर्थशास्त्र होय."

- स्पेन्सर व सेलिगमन

4)" व्यवसायिक धोरणांची निश्चिती करण्यासाठी अर्थशास्त्रीय विश्लेषणाचा कसा उपयोग होतो हे दर्शवणारे शास्त्र म्हणजे व्यावसायिक अर्थशास्त्र होय."

- जोएल डीन

व्यवसायिक अर्थशास्त्रची प्रमुख वैशिष्ट्ये

1. व्यवस्थापकीय निर्णय
2. सूक्ष्म अर्थशास्त्रावर आधारित
3. समग्र अर्थशास्त्रावर आधारित
4. आर्थिक सिद्धांताचे व्यावहारिक स्वरूप
5. समस्या व समस्यांची सोडवणूक
6. व्यवसायसंस्थेचे अर्थशास्त्र

वरील व्याख्यावरून व्यवसायिक अर्थशास्त्रची प्रमुख वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे स्पष्ट करता येतील.

व्यवसायिक अर्थशास्त्रची प्रमुख वैशिष्ट्ये

1. व्यवस्थापकीय निर्णय

2. सूक्ष्म अर्थशास्त्रावर आधारित

3. समग्र अर्थशास्त्रावर आधारित

4. आर्थिक सिद्धांताचे व्यावहारिक स्वरूप

5. समस्या व समस्यांची सोडवणूक

6. व्यवसायसंस्थेचे अर्थशास्त्र

1.1.2 व्यवसायिक अर्थशास्त्राचे स्वरूप

- 1. सूक्ष्म आर्थिक स्वरूप
- 2. व्यवसायिक अर्थशास्त्र हे आदर्शअनुसारी शास्त्र आहे
- 3. व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे वर्णनात्मक नसून यथार्थचित्र दर्शविणारे शास्त्र आहे
- 4. व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे फलप्रामाण्यवादी किंवा व्यावहारिक आहे
- 5. व्यावसायिक अर्थशास्त्र चे स्वरूप समन्वयाचे असते
- 6. व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे एक शास्त्र आणि कला आहे
- 7.जास्त शास्त्रशुद्ध विषय
- 8.सामाजिक व सांस्कृतिक संदर्भ

1. सूक्ष्म आर्थिक स्वरूप

- व्यावसायिक अर्थशास्त्र चे स्वरूप सूक्ष्म स्वरूप
- सूक्ष्म अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचा केंद्रबिंदू उद्योग संस्था
- वैयक्तिक पातळीवरील उद्योग संस्थेच्या समस्यांचा अभ्यास केला जातो

2. व्यवसायिक अर्थशास्त्र हे आदर्शवादी शास्त्र आहे

- नेमके काय केले पाहिजे याबाबत चे विश्लेषण
- संघटनात्मक उद्दिष्टे कार्यक्षमपणे साध्य करण्यासाठी व्यावसायिक अर्थशास्त्र व्यवस्थापनाला मार्गदर्शन करते
- चांगले परिणाम साध्य करण्यासाठी उद्योग संस्थेने कोणते निर्णय घ्यावेत याविषयी स्पष्टीकरण देते.

3. व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे वर्णनात्मक नसून यथार्थचित्र दर्शविणारे शास्त्र आहे

- व्यावसायिक अर्थशास्त्र आदर्शवादी आणि व्यावहारिक अशी अर्थशास्त्राची शाखा
- व्यवसायिक अर्थशास्त्र हे धोरणांची मांडणी, निर्णय क्षमता , भावी नियोजन करण्यासाठी अर्थशास्त्रीय तत्त्वांचा वापर कसा करावा याविषयी उपाययोजना
- व्यावसायिक अर्थशास्त्र साध्य करण्यासाठी विविध मार्ग सुचविते.

4.व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे फलप्रामाण्यवादी किंवा व्यावहारिक आहे

- गृहीत परिस्थिती आणि प्रत्यक्षातील परिस्थिती यामध्ये तफावत दिसून येते.
- व्यावसायिक अर्थशास्त्र आर्थिक सिद्धांतातील कठीण अपवादात्मक स्थिती कळते.
- दैनंदिन जीवनात उद्योगसंस्थेच्या पातळीवर येणाऱ्या व्यावहारिक समस्या सोडविण्यासाठी प्रयत्न

5. व्यावसायिक अर्थशास्त्र चे स्वरूप समन्वयाचे असते

- सैद्धांतिक व प्रायोगिक बाजूंमध्ये समन्वय साध्य करण्यासाठी सूक्ष्म व समग्र प्रारूपांचा उपयोग करते.

6. व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे एक शास्त्र आणि कला आहे

- व्यावसायिक अर्थशास्त्र हे शास्त्र आहे.
- व्यावसायिक अर्थशास्त्र शास्त्राप्रमाणे एक कला आहे.
- दिलेले उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी काही नियमांची मांडणी केली जाते
- व्यवस्थापनाला दुर्मिळ आर्थिक संसाधनाचा चांगला व कार्यक्षम वापर कसा करायचा याविषयी मदत

7. जास्त शास्त्रशुद्ध विषय

- व्यावसायिक अर्थशास्त्र मध्ये अर्थमीती व रेषीय तंत्राचा वापर
- व्यावसायिक अर्थशास्त्रमध्ये नफा, खर्च, मागणीचे पूर्वानुमान करण्यासाठी व गुंतवणुकीचे विश्लेषण करण्यासाठी संख्याशास्त्रीय पद्धती व तंत्रे वापरली जातात.
- कार्यकृती संशोधनाला मदत होते.

८. सामाजिक व सांस्कृतिक संदर्भ

- व्यावसायिक अर्थशास्त्र मानवतावादी विचाराला महत्त्व देते
- देशाचे सामाजिक व राजकीय पर्यावरण विचारात घेऊन व्यवसायसंस्थांची कार्यपद्धती ठरवते.
- मानवी मूल्य व देशाची सांस्कृतिक चौकटीला बाधा पोहोचणार नाही याचा विचार
- बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या आगमनामुळे देशातील सांस्कृतिक बैठकीला बाधा पोहोचणार नाही याबाबत दक्षता घेतली जाते.